

УДК 336.719.2

В. І. Козлов, аспірант
кафедри менеджменту банківської діяльності,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ НАДІЙНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

АННОТАЦИЯ. В статье обосновывается приемлемость использования термина «надежность банковской системы» и рассматриваются основные аспекты её анализа. В частности, охарактеризованы основные направления подобного исследования, предложены требования к элементам механизма обеспечения надежности банковской системы.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *надёжность, устойчивость, стабильность, адаптационные механизмы, резервные механизмы.*

ABSTRACT. Allowability of the expression «banking system reliability» using is justified. Also the main aspects of the banking system reliability are investigated. In particular the main directions of such analysis are characterized and requirements to elements of the banking system reliability mechanism are proposed.

KEY WORDS: *reliability, soundness, stability, adaptive mechanisms, back-up mechanisms.*

АННОТАЦІЯ. У статті обґрунтовано прийнятність використання терміну «надійність банківської системи» та розглянуто основні аспекти її аналізу. Зокрема, охарактеризовано основні напрямки такого дослідження, запропоновано вимоги до елементів механізму забезпечення надійності банківської системи.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: *надійність, стійкість, стабільність, адаптаційні механізми, резервні механізми.*

Забезпечення нормального функціонування банківської системи є важливим фактором стабільного розвитку всієї економічної системи. Хоггарт, Рейс і Сапорта підраховали, що втрати виробництва протягом банківської кризи варіюються від 15 % до 20 % річного ВВП [1, с. 3]. Тому оцінка її стану та перспектив розвитку є актуальним завданням регуляторів і вимагає постійного розвитку відповідних підходів і методик.

У сучасній практиці дослідження такого роду зосереджені на оцінці стабільності фінансової системи, де особливу увагу приділено оцінці стабільності банківської системи. Дослідники по-

різному трактують терміни «стабільність банківської системи» та «стабільність фінансової системи». Іноді дослідники застосовують термін «стійкість» як близький або аналогічний за змістом поняттю «стабільність».

МВФ і Світовий банк розглядають поняття «стабільність» як пов'язане з:

1) середовищем, яке попереджує неплатоспроможність і банкрутство великої кількості фінансових установ;

2) умовами, які дозволяють уникнути суттєвого порушення у наданні основних фінансових послуг [2, с. 4].

Р. С. Лисенко виділив два основні підходи до трактування стабільності банківської системи. За першим, визначається як постійна здатність банків виконувати взяті на себе зобов'язання і забезпечувати прийнятний рівень прибутковості для функціонування в конкурентному середовищі за умови дотримання економічних нормативів, встановлених центральним банком. За другим підходом стабільність означає відсутність у межах банківської системи «ризиків, які негативно впливають на значення ліквідності, платоспроможності і адекватності капіталу».

Підсумовуючи та доповнюючи ці два підходи автор охарактеризував стабільність банківської системи як «здатність безперервно здійснювати перерозподіл ресурсів і проводити розрахунки між суб'єктами господарювання, утримуючи сукупний ризик на безпечному рівні» [3, с. 90].

Порівнюємо це визначення із визначенням стійкості банківської системи, наданим В. В. Коваленко, де фінансову стійкість банківської системи визначено як: «її здатність у динамічних умовах ринкового середовища протистояти дії негативних зовнішніх і внутрішніх факторів, забезпечувати надійність збереження та повернення вкладів юридичних і фізичних осіб, захищати інтереси акціонерів і своєчасно виконувати власні зобов'язання з метою забезпечення фінансової безпеки держави» [4, с. 8].

Порівнюючи ці визначення, можна прийти до висновку, що стабільність фінансової чи банківської системи є характеристикою і наслідком її стійкості. Підтвердити це можна шляхом додаткового аналізу визначень.

Ж. М. Довгань згрупувала підходи до розуміння стійкості банківської системи, виділивши параметричний, функціональний підходи та підхід з точки зору структурної цілісності.

За першим стійкість розуміється у зв'язку із коливанням значень одного чи багатьох параметрів функціонування банківської системи, які не повинні занадто сильно відхилитися від певного значення (значень).

За функціональним підходом стійкість банківської системи розуміється як здатність банківської системи виконувати свої функції незалежно від впливу на її діяльність негативних факторів.

За підходом з точки зору структурної цілісності стійкість розуміється як здатність банківської системи повертатися в рівноважний стан після впливу певних потрясінь.

Автор узагальнює дане поняття як «її (банківської системи) здатність підтримувати нормативні значення певної системи фінансових параметрів, незалежно від впливу зовнішнього та внутрішнього середовища» [5, с. 262].

У результаті розгляду цих визначень можна стверджувати, що стабільність банківської системи є наслідком її здатності протистояти зовнішнім і внутрішнім негативним впливам і повертатися в рівноважний стан (коли параметри її функціонування знаходяться в межах прийнятних значень) після впливу потрясінь.

Складнішою категорією, яку рідко використовують у дослідженнях банківської системи, є «надійність». Основною сферою застосування надійності є технічні науки, де надійність є однією з основних характеристик складних технічних систем.

У Великій радянській енциклопедії його визначають так: «якість виробу зберігати значення встановлених параметрів функціонування у визначених межах, що відповідають заданим режимам та умовам використання...». Надійність включає в себе безвідмовність, довговічність, ремонтпридатність і збережуваність окремо чи у поєднанні, залежно від конкретного об'єкту, до якого цей термін застосовано [6].

Адаптуючи термін до умов функціонування банківської системи, можна сформулювати наступне його визначення:

Надійність — властивість банківської системи зберігати значення встановлених параметрів функціонування у визначених межах, адекватних зовнішнім умовам, успішно виконуючи при цьому свої функції. Вона включає в себе здатність системи зберігати працездатність на протязі всього економічного циклу, здатність на протязі значного періоду часу протистояти на-

копиченню негативних впливів, не досягаючи граничного стану, та відносну легкість у попередженні її негативних станів і їх усуненні.

Як і у випадку з порівнянням термінів «стабільність» і «стійкість», визначення надійності є достатньо близьким до визначень попередніх двох термінів. Зв'язок надійності із стійкістю банківської системи аналогічний зв'язку її стійкості і стабільності. Стійкість системи є результатом її надійності.

Дослідження надійності вимагає, на відміну від дослідження стійкості чи стабільності банківської системи, врахування великої кількості неекономічних факторів, які мають велике значення для забезпечення її нормального та безперервного функціонування.

Таке дослідження має складатися з кількох частин: дослідження стійкості банківської системи, резервних механізмів її функціонування та адаптаційних механізмів.

Схему складових елементів надійності банківської системи, які можуть бути предметом аналізу, наведено на рис. 1.

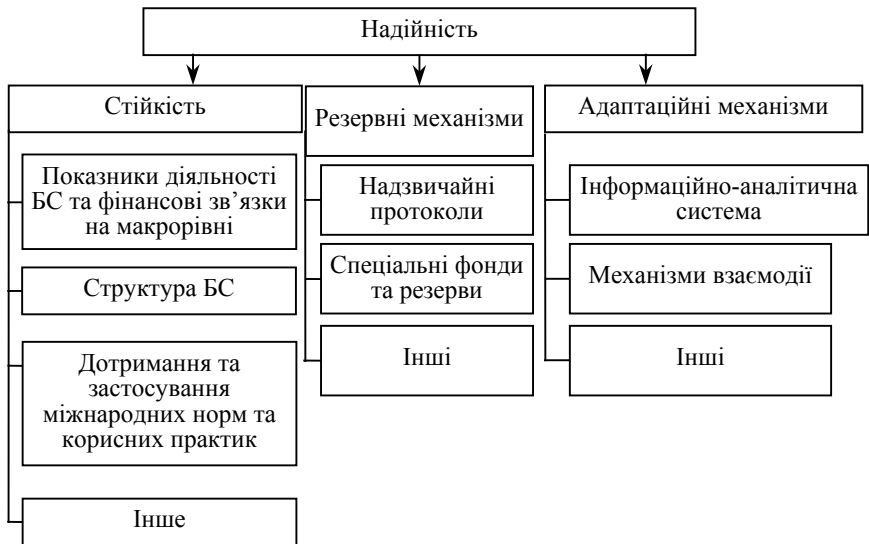

Рис. 1. Структура системи забезпечення надійності банківської системи

У той час, як стійкість банківської системи можна досліджувати, користуючись вже наявними методами та практиками, інші складові системи забезпечення надійності банківської системи мало досліджуються.

Так, не можна заперечити важливість адекватного інформаційного забезпечення для нормального функціонування банківської системи. В той же час, цьому питанню приділено недостатньо уваги в сучасних дослідженнях. В. В. Коваленко виділяє наступні напрями інформаційно-аналітичної системи:

- постійний моніторинг доходів і витрат банківських установ;
- визначення загроз прибутковій діяльності банківської системи;
- опис альтернативних варіантів дій і заходів щодо забезпечення необхідного рівня фінансової стійкості банківської системи та їх обґрунтування;
- оцінка очікуваних результатів запланованих заходів з точки зору дотримання критеріїв забезпечення фінансової стійкості банківської системи [4, с. 38]

Розглядаючи таку систему під іншим кутом зору, можна виділити кілька потенційно важливих для якісного функціонування банківської системи підсистем: систему забезпечення статистичною інформацією, інтегрований архів досліджень, архів регулятивних і законодавчих актів, середовище вільного обговорення та механізм запровадження у практику результатів досліджень.

Якісна система забезпечення статистичною інформацією повинна містити ряди однорідних у межах кожної змінної даних про функціонування як банківської системи, так і економіки в цілому. Найзручнішою формою функціонування такого ресурсу інформації є конструктор запитів, де дослідник може вказати необхідні параметри надання інформації.

Інтегрований архів досліджень може представляти собою електронну бібліотеку досліджень (як національних, так і зарубіжних), присвячених функціонуванню банків і банківської системи. Крім позбавлення дослідників необхідності пошуку інформації у розрізнених джерелах, така система може надати і інших переваг. Так, автоматичний комп'ютерний аналіз текстів може надати інформацію про те, які дослідження актуальні в той чи той період. Це може бути використано для попередження такого явища, як короткозорість бачення катастроф, тобто поступового забування передумов і наслідків кризи банківського сектору під час тривалої фази стабільного зростання. Крім того, на основі аналізу час-

тоти посилань на дослідження того чи того автора, можна визначати рейтинг найвпливовіших науковців, стимулюючи конкуренцію в колах дослідників.

Архів регулятивних і законодавчих актів України та інших країн (написаних українською, російською або англійською мовами чи перекладених на них) дозволить швидше та ефективніше здобувати інформацію про практику регулювання діяльності банків і відстежувати зв'язки між змінами в законодавстві та змінами показників діяльності банківської системи.

Середовище вільного обговорення може функціонувати у формі форуму, право ведення дискусій на якому мають лише представники банківських установ, регуляторів, аналітичних агентств та академічних установ, а право доступу з ціллю ознайомлення із змістом дискусій — усі зацікавлені особи. Таке середовище обміну ідеями та думками може слугувати як додатковим джерелом інформації про стан банківської системи та очікування щодо її майбутнього функціонування, так і способом налагодження більш тісного діалогу між науковцями та практиками.

Важливим елементом інформаційно-аналітичної системи є механізм практичного використання результатів досліджень. Представники центрального банку повинні розглядати представлені дослідження з метою пошуку шляхів покращення діяльності банківської системи. Автори досліджень, результати яких були використані, повинні бути відзначені підвищенням рейтингу та іншими заходами заохочення, залежно від важливості дослідження.

Іншим важливим елементом адаптаційного механізму є механізм взаємодії центрального банку з іншими органами влади та учасниками ринку. Спеціальні документи повинні передбачати регулярні зустрічі на різних рівнях з метою координації дій та обговорення наявних проблем. Також, дані документи мають містити розпорядження щодо поточного обміну інформацією, організації позачергових круглих столів і зустрічей, розподіл повноважень.

Іншим елементом системи забезпечення надійності функціонування банківської системи є резервні механізми, які вступають у дію у разі реалізації кризи банківського сектору і ціллю яких є забезпечення виконання банківською системою покладених на неї функцій у період кризи. До них можна включити надзвичайні протоколи, спеціальні фонди та резерви тощо. В протоколах повинні міститися інструкції щодо організації інформаційної компанії з метою попередження паніки, інструкції про організацію взаємодії

для застосування комплексних антикризових заходів, інструкції щодо узгодження цілей діяльності центрального банку та загально-економічних цілей під час кризи тощо. Наявність подібних інструкцій може значно полегшити організацію антикризових заходів і сприяти якнайшвидшій реакції на економічні потрясіння.

Специфічні фонди можуть включати як фонд гарантування вкладів, так і інші фонди, створені на рівні центрального банку чи системи комерційних банків з метою абсорбції ризиків.

Отже, оцінка надійності банківської системи є більш комплексним завданням, ніж оцінка стійкості чи стабільності. Вона вимагає аналізу не тільки фінансових та економічних показників, а й самих механізмів забезпечення діяльності банківської системи. Погана реалізація будь-якого з перелічених вище елементів загрожує в перспективі втратою стійкості банківської системи та негативними економічними наслідками. І навпаки, якісне функціонування такої системи, здатної до саморозвитку та самонавчання, може значно знизити імовірність виникнення криз у банківському секторі і сприяти загальноекономічному розвитку та зростанню.

Література

1. *José L. Fillat, Judit Montoriol-Garriga* «Addressing the pro-cyclicality of capital requirements with a dynamic loan loss provision system» Federal Reserve Bank of Boston, Working Paper No. QAU10-4, September 15 2010
2. Програма оцінки фінансового сектору: підручник / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fsa/eng/>
3. *Лисенко Р. С.* Економічна сутність фінансової стабільності банківської системи [Текст] / Р. С. Лисенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». — 2007. — Вип. 22. — С. 87—91.
4. *Коваленко В. В.* Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської сис теми: методологія і практика [Текст]: монографія / В. В. Коваленко. — Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. — 228 с.
5. *Довгань Ж. М.* Узагальнення наукових засад дослідження стійкості банківської системи/Інноваційна економіка. — 2011. — 5. — С. 260—263.
6. Велика радянська енциклопедія / [Електронний ресурс]//Режим доступу до матеріалів: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse>

Стаття надійшла до редакції 15 травня 2012 р.